

Gezag heb je Hoe u op een prettige manier

Orde in de klas. Een thema waar lang niet altijd open over wordt gepraat. En dat terwijl het voor iedere docent actueel is. Als je voor de klas staat, heb je er immers dagelijks mee te maken. Sterker nog: orde en gezag vormen het fundament van de school. Toch is de regie houden voor veel docenten een dagelijkse worsteling. En dat is onnodig, stelt Veronica Weusten.

Als orde-expert houdt Weusten zich al ruim vijftwintig jaar bezig met het ordeprobleem. Haar ervaring en expertise komen samen in *De Geliefde Leraar*: een pedagogisch en didactisch fundament om vanaf de eerste schooldag daadkrachtig en met gezag voor de klas te staan. In het huis van de leraar, zoals Weusten dat noemt. Het fundament van het huis van de leraar bestaat uit drie pijlers:

- ~ Gezag en vertrouwen
- ~ Gastvrijheid en de band met leerlingen
- ~ Boeiend lesgeven

Veronica Weusten

Over Veronica Weusten

Als sociaal pedagoog, organisatieadviseur en ondernemer verdiept Veronica Weusten zich al meer dan vijftwintig jaar in het ordeprobleem. Wat is het? Hoe ontstaat het? En misschien nog wel het belangrijkste: Hoe is het op te lossen? Met haar visie, kennis en inzichten ondersteunt Weusten scholen, lerarenteams en individuele leraren bij het verkrijgen en behouden van orde in de klas. Dit doet zij door middel van interactieve voordrachten, groepstrainingen, individuele trajecten en crisisinterventies in alle soorten en lagen van het onderwijs. Daarnaast ontwikkelt Weusten verschillende instrumenten om ordeproblematiek bespreekbaar te maken. In navolging van haar boek *De Geliefde Leraar* ontwierp Weusten een spel dat het functioneren van leraren op een verfrissende manier bespreekbaar maakt.

Gezag en vertrouwen

Gezag hebben is een kwaliteit. 'Charismatisch gezag is gezag dat is gebaseerd op de persoonlijke kwaliteiten van de leider en de erkenning daarvan door de volgelingen. Affectieve binding tussen de leider en de volgelingen is daarbij cruciaal. Gezag vormt de basis van de maatschappij, opdat er geen anarchie is. Het verschil tussen gezag en macht is dat gezag gelegitimeerd is.' (Wikipedia). In de klas houdt het in dat leerlingen hun docent volgen zonder dat ze daartoe worden gedwongen. Als er dwang bij komt, dan

altijd zonder dwang

de regie houdt

wordt het namelijk macht. Gezag heb je altijd zonder dwang. Het is een proces dat voor leerlingen begint met een gevoel van veiligheid en vertrouwen. In de docent als persoon, maar ook in zijn deskundigheid. Om dat voor elkaar te krijgen, is het belangrijk om de omgangsvormen aan te geven. Het schept een vrije en veilige sfeer als leerlingen weten binnen welke grenzen zij zich mogen bewegen. Als ze weten wat de definitie van hun vrije ruimte is.

Daar kun je niet vroeg genoeg mee beginnen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat wanneer je als docent een slechte start maakt, het nauwelijks mogelijk is om die verstoorde relatie later in het jaar te herstellen. 'Vooral in klassen die het schooljaar starten met een docent die weinig invloed heeft op wat er in de klas gebeurt en waar een relatief lage 'nabijheid' van de docent is, neemt de kwaliteit van de relatie langzaam verder af' (Mainhard, 2009).

Ondubbelzinnige taal

Daadkracht dus. Vanaf het allereerste contact. Daarbij is ondubbelzinnige taal de sleutel. Dat begint met het maken van een onderscheid tussen voorschriften en afspraken. Over de gang van zaken maak je geen afspraken. Daarmee impliceer je dat de manier waarop het er in de klas aan toe gaat onderhandelbaar is. Dat de klas stil is als de leraar aan het woord is, dat is geen afspraak. Het is een vanzelfsprekendheid die niet onderhandelbaar is. Vergelijk het met het verkeer. Individuele weggebruikers zijn niet in staat om zelf het verkeer te reguleren. Daarom is de verkeersveiligheid in handen van een centrale instantie die verkeersregels vaststelt en handhaaft. Op die manier is het veiliger op de weg dan wanneer iedereen voor zichzelf zou beslissen wat wel of niet kan.

Weusten: Het gebruik van het woord 'afpraak' zouden scholen moeten beperken. Ik zie te vaak leraren

die tegen een lastige leerling zeggen: 'wij spreken áf dat jij vanaf morgen...'. Soms antwoordt een assertieve leerling dan: 'Dat spreken wij helemaal niet af'.

Niet dreigen en waarschuwen

Dwangmiddelen zouden, in een school waar de aard van de docent-leerling-relaties sociaal en affectief is, minimaal moeten worden ingezet. Oftewel: zo min mogelijk dreigen en waarschuwen. Weusten: "Ik merk in de praktijk dat de huidige generatie leerlingen gewend is aan het vooraf krijgen van sancties. 'En als we het niet doen?', is vaak de wedervraag. Daar is maar één antwoord op van toepassing: 'Je weet het nu toch, waarom zou je het niet doen? Oh, je bedoelt als je het vergeet? Dan geef ik je een geheugensteuntje.'" Dat geheugensteuntje kun je als docent ook gebruiken in plaats van een waarschuwing. Want als je moet gaan waarschuwen, dan ben je al te laat. Als je je gezag gevestigd hebt en iemand doet iets wat niet kan, dan geef je een reminder: 'Je bent het vergeten, ik help je eraan denken dat het bij ons op school (of: bij mij in de klas) regel is dat er altijd maar één persoon aan het woord is.'

Innerlijke overtuiging

Ook een sterke, zelfverzekerde lichaamshouding is belangrijk bij het verkrijgen van gezag. Leerlingen herkennen een leraar met zelfvertrouwen aan de manier waarop hij binnenkomt. Werk daarom vanuit de innerlijke overtuiging dat goed onderwijs pas mogelijk is als iemand de leiding heeft over het leerproces. "Daar word je tenslotte voor betaald. En dat klinkt logisch, maar sommige leraren durven pas daadkrachtig en zelfverzekerd op te treden als ze daar nadrukkelijk op worden gewezen. Het is dan makkelijker om de knop om te zetten. Je bent geloofwaardig en straalt vanzelfsprekend gezag uit. Dat werkt niet alleen door op het vertrouwen dat leerlingen in je

Gezag vormt de basis van de maatschappij, opdat er geen anarchie is.

hebben. Ook op hun bereidheid om aandacht te hebben en coöperatief te zijn.”

Gastvrijheid en de band met leerlingen

‘De essentie van gastvrijheid ligt in het ‘delen’ van de begrensde ruimte. De regels van gastvrijheid zijn afgeleid van het gezag van de gastheer: gasten worden voor een periode vriendelijk en als ‘huisgenoten’ behandeld. Gastvrije ontvangst is een welwillende daad van de gastheer, en dat is wat anders dan het inwilligen van het recht op toegang. (...) Het is een vorm van ‘geregeerd worden’, zij het dat de belangen van de gasten centraal staan.’ (Van Stokkom, 2011)

Leerlingen ervaren de combinatie tussen gezag (zo gaan wij het doen dit schooljaar) en nabijheid (het gevoel dat ze door de docent worden gehoord en begrepen en dat hun inbreng waardevol is) als de meest gewenste relatie met hun docent (Brekelmans, 2010). Het verkrijgen van gezag gaat hand in hand met gastvrijheid: de manier waarop leerlingen door hun leraar worden ontvangen en onderhouden. Het is de kunst lessen zo aan te bieden dat leerlingen niet alleen na vijftig minuten, maar ook aan het einde van de schooldag tevreden naar huis gaan.

Hotelier

In *De Geliefde Leraar* stelt Weusten de leraar voor als hotelier: ‘Een school is geen hotel en de relatie tussen leraren en leerlingen is eerder sociaal en affectief dan zakelijk. Toch vormen tevreden klanten, dat wil zeggen leerlingen die met goed gevolg de school doorlopen, de beste garantie voor het bestaan van de school. Dus waarom zou de leraar zijn leerlingen niet ontvangen en bejegenen als hotelier?’ Dit betekent natuurlijk niet dat de koffie en thee bij aanvang van de les moet klaarstaan. Het gaat om een mindset.

De intrinsieke wil om het leerlingen naar de zin te maken. Binnen de ruimte die een docent heeft gedefinieerd, worden leerlingen liefdevol en omarmend ontvangen. Die ruimte staat dus niet voor het klaslokaal, maar voor de grenzen waarbinnen leerlingen zich vrij kunnen bewegen.

Persoonlijke interesse

Oprechte gastvrijheid ontstaat niet vanzelf. Het is een continue inspanning om op een prettige, volwassen manier met leerlingen om te gaan. Dat begint bij de ontvangst. Als leerlingen binnenkomen, staat de docent open, recht op en maakt hij oogcontact. Ook weet hij aan het begin van het schooljaar zo snel mogelijk hoe iedereen heet. Maar het belangrijkste aspect van oprechte gastvrijheid, dat is het tonen van interesse. Vraag leerlingen naar hun mening, luister naar hun verhalen en laat zo nu en dan ook iets van jezelf zien. Leerlingen willen dat hun docent een band met ze aangaat. Maar wel op het juiste niveau: je bent de docent, geen klasgenoot of vriend. Leerlingen willen liever weten wie er voor hun neus staat, dan hoe diegene over zijn vak denkt. Oftewel: eerst de band, dan de les.

Verbazing als instrument

Vrijwel alle leraren willen werken in harmonie met hun leerlingen. Dat is hun intentie. Maar als die harmonie wordt verstoord, omdat leerlingen ook andere belangen kunnen hebben dan een goede relatie met hun docent, dan zijn leraren vaak teleurgesteld. Soms zelfs verontwaardigd. Maar vanuit verontwaardiging reageren, dat is geen goede startpositie. Je ondermijnt daarmee je eigen gezag. Een gezaghebbende leraar is niet verontwaardigd. Eerder verbaasd. En verbazing is een prachtig instrument dat, helaas, te weinig wordt ingezet. Als voorbeeld noemt Weusten een leerling die via het raam naar binnen komt in plaats van door de deur. De leraar reageert verontwaardigd: hij begint boos te worden en denkt na over de maatregelen die hij moet nemen. Maar: als die docent verbaasd zou reageren, dan heeft de leerling daadwerkelijk wat uit te leggen. Het kan zo als een eenmalig voorval met een kwinkslag worden opgelost. Waar het om gaat is: als je volwassen gedrag toont, dan krijg je volwassen gedrag terug. En in ruil

Gezag heb je altijd zonder dwang

voor gastvrijheid krijg je de loyaliteit van leerlingen. Dat resulteert in harmonie.

De Geliefde Leraar biedt houvast

Berita Cornelissen, directeur van Metameer Jena-planschool in Boxmeer, over De Geliefde Leraar: "Het concept van De Geliefde Leraar is gekoppeld aan de intrinsieke gastvrijheid en aan het gezag van de leraar. Door deze houding aan te nemen, ontstaat er vertrouwen en loyaliteit van de leerling in en richting de docent. Veronica heeft mij en mijn collega's de taal gegeven om dit te kunnen sturen. Ook biedt De Geliefde leraar veel handvatten waarbij de kracht van het model in de eenvoud zit. Neem bijvoorbeeld de drie pijlers: relatie, leiderschap en kunnen boeien. Deze pijlers zijn een voorbeeld van hoe je met een redelijk eenvoudige blik naar de startende docent kunt kijken en hem of haar kunt helpen om sterker te worden. Veronica heeft onze ervaren collega's hierin getraind. Binnen onze school leiden mensen elkaar op: de meer ervaren docent leidt de jongere docent op. Zo'n koppel gaat een verbinding aan - relationeel en inhoudelijk. Uit alle visitaties blijkt dat er pedagogisch één lijn in de school zichtbaar is en dat de kaders voor de leerlingen glashelder zijn. Grenzen scheppen vrijheid en veiligheid.

Boeiend lesgeven

De derde pijler van het huis van de leraar raakt aan de kern van het docentschap: boeiend lesgeven. Dat waar het uiteindelijk allemaal om draait. Een boeiende les vereist een zorgvuldige en adequate voorbereiding. Maar voordat je daar aan kunt beginnen, moet je weten voor wie de les is. Daarom is de band tussen docent en leerlingen ook op vakinhoudelijk vlak van groot belang. Kennis over leerlingen doe je op door te kijken, met hen te praten en naar hen te luisteren. Wat houdt hen bezig? Waar zijn ze emotioneel bij betrokken? Maak contact en leer ze kennen. Zo kun je de instructie afstemmen op de ervaringen van je leerlingen.

Duidelijkheid

Ook hier is duidelijkheid bij geboden. Bepaal per les het onderwerp en stel jezelf de vraag wat leerlingen

na de les moeten weten of kunnen toepassen. Deel dit ook met hen. Zo voorkom je dat de les zijn doel voorbij schiet en daarnaast weten leerlingen precies waar ze aan toe zijn. Je kunt een onderwerp introduceren door leerlingen te vragen wat ze al van een onderwerp weten. Dat kan in het algemeen, maar ook aan de hand van een actueel thema dat aansluit bij de ervaring en emotie van de leerling. Het kan iets zijn wat in het nieuws is, maar ook iets wat je als docent onlangs hebt meegemaakt. Wat raakt hen écht? – is daarbij de hamvraag.

Een jonge leraar geschiedenis introduceerde het onderwerp 'flower power' met een cd van The Doors. Hij verklaarde de songtekst tegen de achtergrond van die periode. Een lerares economie kreeg van een winkelketen ongevraagd een voedselpakket thuisbezorgd. "Is hier sprake van een koop?", vroeg ze haar leerlingen. En de lerares aardrijkskunde zei: je krijgt één minuut om zoveel mogelijk Europese hoofdsteden op te schrijven.

Hoe actiever, hoe beter

Na de introductie van de les is het tijd voor actie. Hoe actiever de les, hoe beter de leerlingen meedoen. Een manier om iedereen mee te krijgen, is het onderwerp van de les koppelen aan de natuurlijke neiging van mensen om praktische problemen op te lossen. Weusten: "Zo deel ik tijdens mijn workshop 'Orde en sfeer in de klas' een beeldraadsel uit. Deelnemers moeten twee poppetjes op twee paardjes zien te krijgen, zonder het papier te scheuren, knippen of vouwen. Daar doen mensen ontzettend gemotiveerd aan mee." Maar ook informatie zoeken, iets oplossen, ergens een fout uit halen of iets kunnen raden brengt leerlingen tot gerichte actie.

Tijdsindeling

Afwisseling is essentieel. Tenminste, als je iedere leerling bij de les wilt houden. Laat ze geen uur lang luisteren. En het hele lesuur oefeningen maken in het werkboek of raadsels oplossen, dat is evenmin een goed idee. Hak de les daarom in blokjes en stel leerlingen daarvan aan het begin van de les op de hoogte. Die indeling hangt onder meer af van de leef-

tijd van de leerlingen en het onderwijsniveau. Je mag van leerlingen in havo¹ 5 immers verwachten dat ze zich langer kunnen concentreren dan brugklassers op het vmbo². Daarnaast is het volgens Weusten essentieel om de les gezamenlijk af te sluiten: "Wat weet of kun je dat je nog niet wist of kon toen we aan de les begonnen? Ik adviseer docenten om deze vraag aan het einde van de les, aan een of twee leerlingen te stellen. Zo horen ze van elkaar wat er is geleerd en je kunt meteen ook hun tevredenheid peilen. Als ze bij het belsignaal niet meteen het lokaal uit stuiven, dan heb je het goed gedaan."

Bronnen

- Brekelmans, M. (2010). *Klimaatverandering in de klas*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Mainhard, M. T. (2009). *Time consistency in teacher-class relationships*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Van Stokkom, B. (2011). Revitalisering van informeel gezag: Gezag en vrijheid verzoend. *Algemeen Nederlands tijdschrift voor wijsbegeerte*, 103(1), 21-34.
- Weusten, V. (2010). *De geliefde leraar: hoe u het blijft of hoe u het wordt*. Nijmegen: Weusten en Hoornstra.
- <http://www.degeliefdeleraar.nl/het-spel>

Orde en sfeer

- Ontvang je leerlingen als gasten
- Zorg dat je snel hun namen kent
- Binnenkomen: rechtop, onmiddellijk oogcontact maken en de leiding nemen
- Zorg dat je inhoudelijk goed voorbereid bent
- Vriendelijk en gedecideerd: jij bepaalt de gang van zaken
- Wees alert en reageer. Op kleine ordeverstoringen met een kleine maatregel
- Laat merken dat je voor je leerlingen klaar staat: investeer in de relatie
- Tolereer nooit onfatsoenlijk gedrag
- Er is maar één persoon aan het woord
- Toon belangstelling voor de persoon van de leerling
- Geef de leerlingen geen kans zich te vervelen
- Houd je altijd aan de afspraken, dan mag je dat ook van je leerlingen verwachten
- Geef in principe geen strafwerk en probeer ook niemand uit de les te sturen
- Zorg voor een opgewekt humeur
- Wees jezelf

De geliefde leraar

www.degeliefdeleraar.nl
www.weusten-hoornstra.nl

De geliefde leraar

HOE U HET BLIJFT OF HOE U HET WORDT

Veronica Weusten

1 Hoger algemeen voortgezet onderwijs is secundair onderwijs dat voorbereidt op een hogeschoolopleiding.
 2 Voorbereidend middelbaar onderwijs, de brugklas vmbo is vergelijkbaar met het eerste leerjaar B in Vlaanderen.